

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри психології та педагогіки Міхеєвої Людмили Василівни на дисертацію Бовгирі Дмитра Дмитровича на тему: **«Формування особистісної культури майбутніх юристів засобами реалізації акмеологічного підходу»** подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. Важливість проблеми формування особистісної культури майбутніх юристів засобами реалізації акмеологічного підходу зумовлена сучасними суспільними трансформаціями, які висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців правничої сфери. В умовах становлення правової держави, розвитку демократичних інститутів, євроінтеграційних процесів та реформування системи правосуддя особливого значення набуває підготовка юристів, здатних не лише якісно виконувати професійні обов'язки, а й діяти відповідно до високих морально-етичних стандартів, принципів верховенства права, справедливості та соціальної відповідальності. Сучасна юридична діяльність характеризується високим рівнем професійної відповідальності, необхідністю прийняття складних рішень в умовах невизначеності, активною взаємодією з різними соціальними групами та постійними змінами нормативно-правового середовища. За таких умов особистісна культура правника постає важливим чинником його професійної компетентності, професійної мобільності та здатності до ефективної самореалізації. Саме вона забезпечує гармонійне поєднання професійних знань із ціннісними орієнтаціями, моральними переконаннями, комунікативною культурою та готовністю до безперервного самовдосконалення.

У цьому контексті особливого значення набуває акмеологічний підхід, який орієнтує освітній процес на досягнення особистісного та професійного «акме», розвиток суб'єктності, рефлексивності, професійної зрілості та готовності до саморозвитку. Реалізація акмеологічного підходу сприяє переходу від традиційної знанневої моделі підготовки до формування цілісної особистості майбутнього правника, здатного до відповідальної професійної діяльності та постійного професійного зростання.

Водночас аналіз теорії та практики професійної підготовки майбутніх юристів свідчить про недостатню розробленість педагогічних механізмів формування їхньої особистісної культури засобами акмеологічного підходу. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування педагогічних умов, змісту, форм і методів формування особистісної культури здобувачів вищої

юридичної освіти, що забезпечуватимуть їхню готовність до успішної професійної діяльності в умовах сучасних суспільних викликів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується чіткою логікою дослідження, узгодженістю його мети, завдань, об'єкта і предмета, використанням комплексу взаємодоповнювальних теоретичних та емпіричних методів, репрезентативністю експериментальної бази, а також апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях різного рівня.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (ДР № 0119U103663), «Психолого-педагогічні засади професійно-особистісного розвитку фахівців в умовах трансформації суспільства» (ДР № 0125U003711). Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 27.10.2022 р.).

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що: *вперше* визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу (інтеграція акмеологічного змісту в професійну підготовку майбутніх юристів; забезпечення ціннісно-сміслового ставлення до професії юриста; залучення майбутніх юристів до правопросвітницької та соціально-комунікативної діяльності в юридичних клініках; орієнтація практичної підготовки майбутніх юристів на досягнення особистісного і професійного «акме»); *розроблено* структурно-функціональну модель формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу, що поєднує цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий і результативний блоки; *конкретизовано* компонентну структуру особистісної культури майбутніх юристів (когнітивний, аксіологічний, ціннісно-смісловий, комунікативний, діяльнісний), критерії (інтелектуально-пізнавальний, ціннісно-смісловий, соціально-комунікативний, практико-орієнтований), рівні (низький, середній, достатній, високий) та показники сформованості особистісної культури студентів правників ЗВО; *уточнено* сутнісний зміст понять «особистісна культура» та «особистісна культура майбутніх юристів»; *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи та технології формування особистісної культури майбутніх юристів засобами реалізації акмеологічного підходу.

Практичне значення результатів дослідження полягає в: розробленні та впровадженні в освітній процес підготовки майбутніх юристів у закладах вищої освіти навчально-методичного посібника «Німецька мова для студентів юридичних спеціальностей (Deutsch für Jurastudierende)», який містить систему лексико-граматичних вправ і завдань для розвитку діалогічного мовлення, німецько-український юридичний словник, тексти з проблематики особистісної культури юриста, проблемні питання та завдання для аналізу етичних дилем; методичних вказівок із дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності 081 «Право»; комплексу лексико-граматичних вправ з іншомовної юридичної термінології; проблемно-ситуативних завдань з іншомовної юридичної аргументації.

Одержані результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі з метою вдосконалення професійно орієнтованого навчання іноземної мови не лише майбутніх юристів, а й фахівців інших галузей професійної підготовки.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського інституту Київського університету права НАН України (довідка № 06-28 від 30.03.2026), Національного університету «Острозька академія» (довідка № 37 від 30.03.2026), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/30 від 02.04.2026), Західноукраїнського національного університету (довідка № 057/93 від 26.03.2026).

Робота містить анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (201 найменування, із них 31 – іноземною мовою), 16 додатків. Загальний обсяг роботи становить 289 сторінок, із них основного тексту – 190 сторінок. Дисертація ілюстрована 9 рисунками, 14 таблицями.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Науковий апарат дисертаційного дослідження збалансований. Об'єкт, предмет, мета дослідження, зазначені у вступі, відповідають задекларованій темі. Також у цій частині дисертації висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, особистий внесок здобувача, структуру та обсяг дисертації. Зазначений комплекс методів дослідження, в якому гармонійно поєднуються теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики, адекватний поставленим завданням.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу» – проаналізовано теоретико-методологічні засади формування особистісної культури та визначено можливості акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх юристів.

Наукову цінність становлять результати аналізу сутності поняття «особистісна культура», яку розглянуто як інтегральну характеристику особистості, що відображає рівень засвоєння соціокультурного досвіду, систему цінностей, морально-етичних якостей, професійних знань і здатність до саморозвитку та самореалізації. Встановлено, що в умовах сучасних суспільних трансформацій особистісна культура виступає важливим чинником професійного становлення майбутнього юриста та забезпечує його готовність до ефективної правничої діяльності.

Заслуговує схвалення авторське трактування поняття «особистісна культура майбутнього юриста», яке визначено як цілісне багаторівневе утворення особистості, що поєднує гуманістичні цінності, високий рівень правової свідомості, моральної відповідальності, професійної компетентності та здатності до безперервного самовдосконалення і професійної самореалізації.

За результатами теоретичного аналізу обґрунтовано доцільність використання акмеологічного підходу у формуванні особистісної культури майбутніх правників. Визначено, що акмеологічний підхід орієнтує здобувачів вищої освіти на досягнення професійного й особистісного «акме», сприяє розвитку професійної майстерності, високих моральних якостей, відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків та готовності до саморозвитку впродовж життя.

Науково обґрунтовано засоби акмеологічного підходу до формування особистісної культури майбутніх юристів, до яких віднесено методи імітаційного моделювання професійних ситуацій, кейс-методи, розроблення акмеограм, тренінги ціннісної підтримки, аналіз і вирішення етичних дилем, психологічні технології професійної взаємодії, а також використання інноваційних цифрових та імерсивних технологій. Доведено, що їх застосування забезпечує формування гуманістичних цінностей, правової свідомості, професійної етики та здатності майбутніх юристів до стратегічного управління власним професійним і особистісним розвитком.

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов формування особистісної культури майбутніх юристів засобами реалізації акмеологічного підходу» – визначено методичні засади дослідження, обґрунтовано структуру особистісної культури майбутніх юристів, критерії,

показники та рівні її сформованості, а також розроблено педагогічні умови й структурно-функціональну модель її формування.

Наукову цінність становлять результати обґрунтування компонентної структури особистісної культури майбутніх юристів, яка охоплює когнітивний, аксіологічний, комунікативний та діяльнісний компоненти. Відповідно до них визначено інтелектуально-пізнавальний, ціннісно-смысловий, соціально-комунікативний і практико орієнтований критерії, що конкретизовані через відповідні показники та рівні сформованості (високий, достатній, середній, низький).

Заслужують схвалення обґрунтовані педагогічні умови формування особистісної культури майбутніх юристів, а саме: інтеграція акмеологічного змісту в професійну підготовку майбутніх юристів; забезпечення ціннісно-смыслового ставлення до професії юриста; залучення майбутніх юристів до правопросвітницької та соціально-комунікативної діяльності в юридичних клініках; орієнтація практичної підготовки майбутніх юристів на досягнення особистісного і професійного «акме». Реалізація зазначених умов забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння знань до цілеспрямованого професійного та особистісного саморозвитку майбутніх правників.

Важливим результатом дослідження є розроблення структурно-функціональної моделі формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу, яка містить цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та результативний блоки. Модель відображає логіку реалізації педагогічних умов, визначає зміст, форми і методи освітньої діяльності та забезпечує досягнення позитивної динаміки у формуванні особистісної культури майбутніх юристів.

У третьому розділі – «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу» – представлено зміст і методик формувального етапу експерименту, результати дослідно-експериментальної роботи та перевірено ефективність розроблених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі.

Позитивно оцінюємо авторську методик формування особистісної культури майбутніх юристів, яка реалізовувалася через послідовні мотиваційний, ціннісний, комунікативний та діяльнісний етапи. Її зміст був спрямований на розвиток професійної мотивації, ціннісних орієнтацій, комунікативної компетентності та практичної готовності здобувачів до професійної діяльності. Науково цінним є поєднання акмеологічних технологій, тренінгових форм роботи, аналізу професійно-етичних ситуацій, діяльності юридичних клінік та інноваційних цифрових технологій, що

забезпечило комплексний вплив на формування особистісної культури майбутніх правників.

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп засвідчив статистично значущу ефективність запропонованої моделі педагогічного впливу. Отримані результати доводять, що формування особистісної культури майбутніх юристів є більш результативним за умови цілеспрямованого впровадження обґрунтованих педагогічних умов, акмеологічного підходу та відповідного методичного забезпечення освітнього процесу.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати за темою дисертації опубліковано у 16 науково-методичних працях, із них 5 наукових статей (1 – у співавторстві) – у фахових виданнях України (три видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 8 публікацій (1 у співавторстві) – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчально-методичний посібник, 1 методичні вказівки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. У підрозділі 1.1 доцільно більш чітко окреслити понятійно-категоріальний апарат дослідження. Зокрема, поряд із визначенням понять «особистісна культура» та «особистісна культура майбутніх юристів» варто було б приділити більше уваги аналізу їх співвідношення із суміжними категоріями «професійна культура» та «правова культура». Потребує додаткового уточнення змістове наповнення та взаємозв'язок понять «особистісна культура майбутніх юристів» – «професійна культура майбутніх юристів» і «особистісна культура майбутніх юристів» – «правова культура». Чітке розмежування цих понять, визначення їх спільних і відмінних ознак, а також встановлення між ними ієрархічних зв'язків сприяло б підвищенню наукової обґрунтованості дослідження та методологічної чіткості викладу.

2. У підрозділі 1.3 «Особливість формування особистісної культури у майбутніх юристів у контексті акмеологічного підходу» автор акцентує увагу на досягненні «акме», прагненні до вершин, самовдосконаленні. Водночас доцільно було б конкретизувати акмеологічні механізми формування особистісної культури, зокрема рефлексію, саморегуляцію, акме-мотивацію, подолання професійних труднощів та ін. і показати особливості їх реалізації з урахуванням сучасних викликів юридичної професії.

3. Зміст дисертаційного дослідження виграв би від більш ґрунтовного аналізу європейського досвіду формування особистісної культури майбутніх

юристів у закладах вищої освіти. Зокрема, доцільно було б висвітлити освітні практики та технології, що застосовуються у провідних європейських університетах для забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутніх правників. Це сприяло б посиленню порівняльного аспекту дослідження та підвищенню його практичної значущості.

4. Окреслена в дисертації проблема передбачає комплексний підхід до формування особистісної культури майбутніх юристів, що охоплює не лише аудиторну, а й позааудиторну діяльність. У зв'язку з цим доцільно було б ширше висвітлити можливості виховної роботи та передбачити систему заходів, спрямованих на розвиток ціннісних орієнтацій, професійної етики та особистісної культури здобувачів вищої освіти.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальна оцінка дисертаційної роботи. Рецензована робота є завершеною, самостійною науковою працею, що містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне та практичне значення, що свідчить про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності й особистий внесок здобувача у вирішення означеної проблеми.

Дисертаційне дослідження Бовгирі Дмитра Дмитровича на тему «Формування особистісної культури майбутніх юристів засобами реалізації акмеологічного підходу», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 та рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді й присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки

Хмельницького національного університету ..... Людмила МІХЕСВА

Підпис Людмили МІХЕСВОЇ засвідчую:

Проректор з наукової роботи

Олег СИНЮК